

SVENSKA P·E·N

FÖRSVARAR DET FRIA ORDET

GRUNDAT 1922

Till Justitiedepartementet

ju.remissvar@regeringskansliet.se

Kopia till

ju.17@regeringskansliet.se

Remissyttrande över Skärpta och tydligare krav på vandel för uppehållstillstånd (SOU 2025:33)

Svenska PEN har, utifrån de aspekter som är relevanta för PEN:s mandat, följande synpunkter på utredningens förslag.

Svenska PEN **avstyrker** utredningens förslag att ett vandelsbegrepp ska återinföras i utlänningslagen.

Begreppet, som är mycket otydligt, riskerar att leda till godtycklighet och rättsosäkerhet. Utlänningslagen är redan idag svårtolkad och i vissa delar så otydlig att även experter inom området har stora svårigheter med dess tillämpning. Utöver det pågår andra utredningar som kan vara relevanta för denna fråga, däribland Ett skärpt regelverk för utvisning på grund av brott (SOU 2025:54) och Utmönstring av permanenta uppehållstillstånd och vissa anpassningar till miniminivån enligt EU:s migrations- och asylopakt (SOU 2025:31).

Utan att i detalj gå in på utredningens resonemang kring vandel och vad bristande vandel kan bestå i kan sammanfattningsvis konstateras att tankesättet inte hör hemma i en demokratisk rättsstat och att utredningen etablerar ett tänkande kring ”vi och dom” som i sig riskerar leda till diskriminering.

Utredningens förslag riskerar leda till stora brister i förutsebarheten. Utredningen talar om yttranden som allvarligt kan hota grundläggande demokratiska värderingar eller som är systemhotande eller som kan hota den offentliga förvaltningens legitimitet. Även om utredarens utgångspunkt i utredningen här är att enbart straffbara yttranden ska omfattas, öppnades under presentationen av utredningen upp för att även andra typer av, icke straffbara yttranden, ska kunna omfattas av en vandelsbedömning.

Otydligheterna förstärktes ytterligare av regeringens pressmeddelande vars innehåll i delar inte speglade utredningens förslag och som leder till än större osäkerhet om regeringens tankar med förslaget.

I utredningen etableras ett system där vissa grupper – i detta fall icke-medborgare – formellt sett har yttrandefrihet, men i praktiken måste ”vakta sin tunga”. Uttalanden från utredaren har förstärkt denna oro. Detta skapar en ojämlig tillgång till yttrandefrihet, där vissa individer riskerar att få rättsliga konsekvenser för uttalanden som andra fritt får yttra. Det hotar likabehandlingsprincipen och leder till självcensur, vilket underminerar en öppen och demokratisk samhällsdebatt.

Utredningens förslag medför en reell risk för att personer med tillfälliga eller permanenta uppehållstillstånd börjar avstå från att uttrycka sina åsikter av rädsla för att det ska tolkas som bristande vandel. Detta gäller särskilt politiska yttranden, kritik mot myndigheter, eller deltagande i demonstrationer – handlingar som i en rättsstat bör skyddas, inte bestraffas.

Svenska PEN ser en överhängande risk för att bestämmelserna i praktiken skulle tillämpas oproportionerligt mot personer med viss etnisk bakgrund, religiös tillhörighet, könsidentitet eller socioekonomisk position. Att inkludera faktorer som yttranden, livsstil, moraluppfattningar eller kulturell bakgrund i vandelsbedömningen öppnar för rasprofilering och strukturell diskriminering. Detta strider mot grundläggande rättsprinciper och Sveriges internationella åtaganden.

Stockholm den 24 juni 2025

Kerstin Almegård
Ordförande i Svenska PEN